

Habáni a Mikulov

Šuláková Ludislava, Okresní archiv Mikulov

Dějiny moravských habánů jsou zajímavou kapitolou epochy pozdního feudalismu v našich zemích. Vytvořili nejen radiální formu reformačního náboženského myšlení, ale i originální společenskou organizaci svých obcí, kde se pokusili uvést v život svou sociální nauku.

V naší historiografii, lze říci, byly opomíjeni. Způsobovala to možná skutečnost, že se jednalo o obyvatelstvo jiné národnosti, které vytvořilo na Moravě celkem uzavřené společenství. Soudilo se, že se nesázelo s domácím obyvatelstvem ani s problémy pozdně feudální Moravy, že se tedy jedná pouze o jakousi historickou kuriozitu. Habáni nevešli ani do našich učebnic dějepisu, ani do historického povědomí.

Víme však, že moravští habáni měli ve své době širší význam než jen pozoruhodné náboženské sekty. Domníváme se, že infiltrace habánů na Moravu nebyla jen projevem náboženské tolerance moravských stavů, ale že měla své hlubší kořeny, které tkví v ekonomice Moravy 16. století. Důležité je, uvědomit si, jaké místo zaujímali habáni v ekonomické struktuře pozdně feudální Moravy, zejména v přeměnách feudálního pozemkového vlastnictví, feudálního velkostatku. Právě zde se projevuje nejreálněji zakotvení habánů do moravských poměrů a jejich nemalý přínos k ekonomickému společenskému vývoji.

S habány vstoupila do jihomoravského života tehdejší společnosti nová skupina, která se stala jednolitou hospodářskou a kulturní vrstvou, podstatně se odlišující od svého okolí. Habánské hnutí se sice rozšířilo v 16. století po Evropě, ale zvláštní význam mělo právě na jižní Moravě a v přilehlých oblastech.

Situace na jižní Moravě v 16. století byla velmi příznivá tomu, aby zde habáni zakotvili. Byla tu především velká dominia, feudální rody se věnovaly hospodářské činnosti, rozšiřování svých velkostatků a budování hospodářských podniků ve vlastní režii. Proto usilovaly o zvětšení a scelení pozemkových držav. K dosažení cíle mělo sloužit také budování rybníků. Mimo ně budovali feudálové rozsáhlé dvory s intenzivní rostlinnou a živočišnou výrobou. Dalším zdrojem příjmů bylo vinohradnictví a vinařství. Toto vše byly činnosti, které vyžadovaly kvalifikaci. A právě – jakoby na pomoc – snahám feudálů po rozmachu režijního hospodářství, přicházejí na Moravu habáni. Ti napomohli přebudovat hospodářské podnikání tak, že jižní Morava té doby byla považována za "zahradu" střední Evropy.

První průkopníci habánů zavítali do Mikulova v červnu r. 1526 vedeni Balthazarem Hubmaierem. O přesném příchodu Hubmaierově nejsme sice bezpečně zpraveni, ale víme, že již v červenci z Mikulova připsal jeden svůj spis Martinu Göschlovi, který již přistoupil k reformačnímu hnutí.

Zatímco se jednotliví příchozí usazovali v blízkosti vrchnostenského dvora, Hubmaier se snažil působit na jihomoravské feudály. Svou činností získal četné stoupence, mezi nimiž byl i Linhart z Liechtensteina.

Příchod habánů na Moravu se dál v době příznivé, protože země byla ve skutečnosti pod samosprávou moravských stavů reformně orientovaných, ochotných a schopných chránit exulanty.

Brzy po Hubmaierovi zavítali do Mikulova další jeho spolupracovníci. V r. 1527 přišel Jan Hutt, Jakob Wiedemann, zvaný Jakob Jednooký, Oswalt Glait a další, kteří se stali vítanými Hubmaierovými pomocníky, takže ten se mohl více věnovat literární činnosti. Svá díla adresoval i za hranice Moravy – markraběti braniborskému, vévodovi lehnickému a dalším. Publicita jeho spisů vzrostla, když curyšský tiskař Simprecht Sorg, zvaný Froschauer zřídil v Mikulově svou tiskárnu.

Stoupenci nového hnutí nebyli ve svých názorech jednotní. Spory o vojně a společném majetku rozdělily novokřtěnskou obec na dva tábory. Skupina vedená Janem Huttem a podporovaná Linhartem z Liechtensteina byla pro nošení a užívání meče, druhá skupina, vedená Jakobem Wiedemannem tento názor ostře zavrhovala. Odpůrci meče v počtu asi 200 osob odešli z města a utábořili se na místě mezi Mušovem a Dolními Dunajovicemi, kde odevzdali svůj majetek Jakobu Wiedemannovi a Františku Inzingerovi.

Poměrně brzy byl o přílivu novokřtenců informován Ferdinand I., který od počátku své vlády ostře vystupoval proti všem nekatolíkům. Situace nebyla však jednoznačná, protože byl v řadě svých rozhodnutích – zvláště v otázce výše berní, tolik potřebných v době tureckého nebezpečí – na stavech závislý a mohl svá přání prosadit v plné míře jen v královských městech.

Feudálové tak nadále usazovali na svých panstvích habány. Nepřehlédli totiž jejich dovednost, zdatnost, pracovitost i přínos nových zkušeností, které habáni čerpali ze svých neustálých cest a pravidelným kontaktem s ostatními komunitami. A tak přes všechny protesty panovníka stačili v období prvních 10 let vybudovat na jižní Moravě 27 "domů".

Novou etapu v habánské organizaci znamená úsilí Jakoba Wiedemanna a Jakuba Huttera, kteří se stali tmelícím článkem v organizaci. Hutterovi se podařilo dát habánům na Moravě účelnou hospodářskou základnu a sjednotit je tak, aby se specializovali na hospodářské podnikání. Přesto toto období nemůžeme považovat za klidné, protože Ferdinand I. žádal důrazně odchod habánů ze země. Jeho postup nabýval mimořádné krutosti, v r. 1535 byli znovu moravští habáni upalováni, mezi jinými i Jakub Hutter. Jsme zpraveni i o násilném vyhánění novokřtěnců. Odcházeli především na statky hraběte Illiezházyho, zvláště do Sobotiště, kde byli ochotně přijímáni. Část habánů se ukrývala v zemi a jak se situace zmírnila, rádi se vraceli a budovali nová sídla.

"Zlatý věk" habánům nastal, když Ferdinanda vystřídal jeho syn Maxmilián, který nebyl nekatolíkem více nakloněn, ale byl liberálnější a moravskými rádci byl upozorněn, aby problém nadále nejitřil. A tak sněmovní jednání r. 1567 bylo poslední, které se zabývalo vypuzením habánů ze země. Začali být považováni za domácí obyvatelstvo a jako takové i zdaňováni, což je svědectvím toho, že státní pokladna počítala s jejich dalším působením na Moravě.

Mikulovská komunita si udržovala mimořádné postavení. Habáni zde vybudovali minimálně 45 domů. Od roku 1565 stál v čele komunity Peter Scherer-Walpot, další významná osobnost hnutí. Členové mikulovské komunity vynikali v lékařství a lazebnictví. Na Pražský hrad byl k Rudolfovi II. povolán Georg Zobel, také František z Dietrichsteina měl habánského osobního lékaře.

Hlavním zaměstnáním habánů byla řemesla, práce v zemědělství a vinařství. Poznamenali řadu řemesel a činností. Markantní je jejich vliv na hrnčířství a vinařství. Podle jejich kroniky vykonávali 42 profesí. Jednoznačně lze říci, že řemesla přivedli k novému rozkvětu. Přebírali totiž domácí způsob a celou kulturní tradici a současně navazovali na tradici své země. Nepodstatné nebylo ani to, že byli průběžně prostřednictvím posílů, informováni o nových poznacích v Evropě. Ve své činnosti nebyli omezováni cechovními předpisy a co je také podstatné, jejich rády nepovolovaly, aby prodávali nekvalitní zboží, které by poškodilo jejich pověst.

Nebyly to jen hospodářské důvody, které vedly k jejich odchodu, ale i politické poměry v prvních desetiletích 17. století a fakt, že feudální velkostatek již překonal počáteční potíže svého fungování a habáni již nebyli nepostradatelní.

Bitva na Bílé hoře předznamenala nekompromisní znění mandátu z r. 1622, dle kterého museli habáni opustit Moravu nebo do čtyř týdnů přestoupit na katolickou víru. A tak odcházejí ze země, která se stala téměř na 100 let jejich domovem, a která dodnes nese nepřehlédnutelné stopy jejich pobytu.

Habanen und Mikulov von Ludislava Šuláková OA Mikulov

Resumé:

Die Wiedertäufer, die nach Mikulov im Jahre 1526 kamen, gehören zu den radikalen Richtungen der deutschen Reformation und gingen gerade aus der ideologischen Atmosphäre des deutschen Bauernkrieges hervor. Mährische Habanen hatten eine weitere Bedeutung als nur die religiösen Sekten. Sie bezeichneten dauernd das Leben in Südmähren vorallem in Wirtschaftswesen. Mikulov spielte immer eine Voderrolle. Es war nicht nur eine Stelle des Eintreffens, der inneren Differenzierung, sondern auch eine Stadt von außergewöhnlicher Bedeutung und der Aufenthaltsort der berühmten Persönlichkeiten der Weltbewegungen.